

23. Rybak O. Tsinnosti ta tsinnisni oriientatsii, yikhnie znachennia u rozvytku osobystosti / O. Rybak // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia Psykholohichni nauky. – 2017. – Vyp. 1. – S. 105–113.

24. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshej psihologii / S.L. Rubinshtejn. – SPb.: Piter, 2004. – 713 s.

25. Stetsenko I.B. Skladovi informatsiinoi kultury ta informatsiinoi hramotnosti dlia pedahohiv doshkilnoi ta pochatkovoї osvity [Elektronnyi resurs] / I.B. Stetsenko. – Rezhym dostupu: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/stecenko.pdf

Стаття надійшла до редакції 19.03.2020 р.

УДК 378.147

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-137-143

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

I. Л. Холковська

orcid.org/0000-0002-2498-1902

У статті на основі аналізу недоліків у системі вищої педагогічної освіти України визначені перспективні напрями її вдосконалення. В основу системи підготовки педагогічних кадрів, що має інноваційний характер, покладено Проект концепції розвитку освіти України (2015-2025 рр.). Зазначено, що реалізація принципів цієї концепції передбачає вирішення низки стратегічних завдань: створення особистісно орієнтованої концепції педагогічної освіти; введення багаторівневої системи підготовки педагогічних працівників; розробки нормативно-правової бази діяльності освітніх установ і всієї системи педагогічної освіти; оновлення змісту педагогічної освіти; розвитку структури мережі установ безперервної педагогічної освіти. Розглянута структурно-рівнева модель особистості вчителя, яка має бути покладена в основу модернізації педагогічної освіти. Підготовка творчих фахівців сфери освіти передбачає оновлення інформаційного фонду та створення нових інформаційних і педагогічних технологій. Створення цілісної системи особистісно орієнтованої педагогічної освіти передбачає пошук нових форм і технологій включення студентів у практичну діяльність.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, тенденції розвитку педагогічної освіти, модель особистості вчителя, інноваційні підходи.

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE

I. Kholkovska

The article, based on the analysis of shortcomings in the system of higher pedagogical education of Ukraine, identifies promising areas for improvement. The project of the concept of development of education of Ukraine (2015-2025) is the basis of the system of teacher training, which has an innovative character. It is noted that the implementation of the principles of this concept involves solving a number of strategic tasks: the creation of a personality-oriented concept of teacher education; introduction of a multilevel system of teacher training; development of normative-legal base of activity of educational institutions and all system of pedagogical education; updating the content of pedagogical education; development of the structure of the network of institutions of continuous pedagogical education. Emphasis is placed on the tasks of training specialists in the field of education. The ways of improvement of higher pedagogical education are determined: fundamentalization of the subject component of professional training of teachers; coordination of the content of pedagogical education with various programs of general secondary education; development of educational-material and technical base of institutions of higher pedagogical education; formation of future teachers' skills of independent scientific research and professional self-development. The structural-level model of the teacher's personality is considered, which should be the basis for the modernization of pedagogical education. Training of creative specialists in the field of education involves updating the information fund and creating new information and pedagogical technologies. Creating a holistic system of personality-oriented pedagogical education involves the search for new forms and technologies of inclusion of students in practical activities.

Keywords: higher pedagogical education, tendencies of development of pedagogical education, model of teacher 's personality, innovative approaches.

Характеризуючи сучасний освітній процес, дослідники підкреслюють, що кризові явища, що найбільш яскраво проявляються в останнє десятиліття, окрім усього іншого, є наслідком його відставання від динаміки розвитку науки, виробництва і суспільства. Освіта опинилася в двозначному положенні: з одного боку, вона обумовлює науково-технічний прогрес, а з іншого, – в надрах самого освітнього процесу виразно проявляються тенденції внутрішнього опору інноваційним явищам у власній галузі.

Система педагогічної освіти, що склалася до кінця ХХ – початку ХХІ століття, була орієнтована на підготовку педагогічних кадрів для застарілої моделі освіти. Критичний аналіз багатьох фахівців (В. Багіров, Я. Болубаш, В. Вербець, І. Лікарчук) показав, що вона мала такі недоліки, для подолання яких потрібні зміни принципового характеру. У цій системі: освіта була спрямована на уніфікацію педагогічної діяльності і способу мислення педагога. У підготовці вчителя переважали предметно-методичний підхід; відтворення набору політичних ідеологій, підготовка педагога-виконавця, схильного в більшості випадків уникати ухвалення самостійних рішень і перекладати відповідальність за це на державу, суспільство, керівників, сім'ю, на самого учня; не забезпечувався розвиток високої загальної і професійної культури вчителя; диспропорції в теоретичній і практичній підготовці не сприяли формуванню в учителя системного бачення педагогічної реальності; у школі вчитель виступав деяким засобом масового педагогічного відтворення «підростаючих поколінь», тобто існував запит тільки на функціонально-предметні вміння, а не творчу індивідуальність; не практикувалася цілеспрямована підготовка вчителя, здатного до педагогічної інноватики, розвитку шкільної освіти [8].

Критика на адресу системи підготовки педагогічних кадрів, в якій відзначалися її консерватизм, авторитарність викладання, жорсткість регламентації навчального процесу, слабке відображення потреб у самоосвіті, відставання від запитів суспільства, висловлювалася багатьма фахівцями (В. Багіров, В. Болотов, Я. Болубаш, Є. Ісаєв, В. Кремень, І. Лікарчук, В. Слободчиков, Н. Шайденко, В. Сенашко та ін.). Незадоволення системою педагогічної освіти, що склалася на початку 2000-х років, підтвердили і соціологічні дослідження адаптації молодих учителів.

В опитуваннях, проведених в 2016 і 2017 роках, незадоволення отриманою освітою висловили відповідно 75% і 79% учителів [1]. За даними цих опитувань, лише близько 28% молодих учителів зі стажем роботи менше трьох років були впевнені в успішності своєї професійної діяльності. Інші дослідження, проведені в цей же період, показали, що лише 7% опитаних молодих учителів вважали, що без будь-яких проблем включилися в діяльність, інші висловлювалися критично. До 80% опитаних вважали себе не підготовленими до виховної роботи і 72% – до навчальної [1].

Проблема професійної адаптації молодих учителів залишається, як і раніше, актуальною. За даними анкетування, що проводилося в різних регіонах органами управління освітою, більшість молодих учителів висловлюють потребу в підвищенні кваліфікації. Лише 10% молодих учителів оцінюють рівень своєї підготовки як високий, від 30% до 50% – як задовільний. З боку адміністрації шкіл задоволеність підготовкою молодих фахівців ще нижче (20%). Актуальною є проблема підвищення кваліфікації і перепідготовки молодих учителів. Згідно з офіційними статистичними даними, в 2018/2019 навчальному році близько 10% учителів міських і 17,5% учителів сільських шкіл країни не мали вищої освіти. Очевидно, що реалізація для них програм перепідготовки і підвищення кваліфікації – важливе завдання. Нині підвищення кваліфікації і професійна перепідготовка педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл і установ дошкільної освіти проводиться в 94 освітніх установах підвищення кваліфікації. Навчаче вчителів одна система, а їх перепідготовку і підвищення кваліфікації ведуть інші, часто слабо пов'язані з першою. В результаті порушується цілісність системи освіти і спадкоємність у навчанні, відбувається відрив частини педагогічної науки від практики підвищення кваліфікації вчителів (наукову роботу ведуть заклади вищої освіти, а методичну – установи підвищення кваліфікації). Сприяти росту ефективності системи, забезпечити спадкоємність освіти може розробка наскрізних програм безперервної педагогічної освіти, створення навчально-науково-методичних комплексів: педагогічний коледж – ЗВО – ПК на базі ЗВО [6].

Результати досліджень свідчать про те, що система підготовки педагогічних кадрів, як і система загальної освіти потребують серйозних змін. Наслідком цього стала Концепція розвитку освіти України (на період 2015-2025 років), в основу якої були покладені такі принципи положення:

орієнтація на безперервний професійний розвиток учителя: рання профорієнтація, базова професійна підготовка, постійне професійне вдосконалення; демократизація педагогічної освіти, всього устрою життєдіяльності педагогічних навчальних закладів, широке самоврядування; орієнтація на творчу діяльність, неповторну особистість кожного вчителя, забезпечення диференційованого індивідуально-творчого підходу до його підготовки; єдність соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості вчителя в умовах широкої гуманітаризації педагогічної освіти; гуманізація педагогічної освіти, дбайливе, шанобливе ставлення до особистості людини – суб'єкта спілкування, пізнання, соціальної творчості; єдність фундаментальності і практичної спрямованості в цілісному процесі підготовки вчителя; постійне вдосконалення системи педагогічної освіти, що передбачає відкритість, гнучкість, варіативність, динамічність змін у змісті, формах і методах підготовки вчителя відповідно до вимог сьогодення і прогнозів на майбутнє; єдність і спадкоємність у роботі шкіл, ПТУ, закладів вищої педагогічної освіти, органів народної освіти, громадських організацій, інститутів підвищення кваліфікації вчителів; орієнтація змісту форм і методів підготовки вчителя на широке впровадження і використання

нових інформаційних технологій з виходом (у перспективі) на єдину систему інформаційного забезпечення освіти [6].

Мета статті: проаналізувати сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, окреслити перспективні напрями її вдосконалення.

Для здійснення реформи в системі освіти необхідно спроектувати навчальний процес, у результаті якого можна отримати педагога, здатного працювати по-новому, стати суб'єктом педагогічної діяльності в повному розумінні слова. Завдяки цьому навчальному процесу повинні формуватися: педагогічні установки, спрямовані на розвиток дитини; здатність до проектування власної педагогічної діяльності залежно від конкретних ситуацій; здатність до рефлексії власного педагогічного досвіду.

Зміст предметних дисциплін має бути націлений не на освоєння певного набору знань, а на формування цілісної картини світу, освоєння логіки предметного матеріалу. Розвиток педагогічної освіти має здійснюватися на принципах індивідуалізації, гуманізації, демократизації, широкої загальнокультурної орієнтації [2]. Реалізація цих принципів передбачає вирішення низки стратегічних завдань: створення особистісно орієнтованої концепції педагогічної освіти; введення багаторівневої системи педагогічної освіти; розробка нормативно-правової бази діяльності освітніх установ і всієї системи педагогічної освіти; оновлення змісту педагогічної освіти; розвиток структури мережі установ безперервної педагогічної освіти [5].

Перехід на принципово нову особистісно орієнтовану модель педагогічної освіти вимагає, як і в загальній освіті, передусім, переосмислення її цілей [3, с. 371]. Одним з перших варіантів визначення нових цілей стала «ідеальна модель педагога» [7], покладена в основу концепції реформи педагогічної освіти. Згідно з цією моделлю фахівець має задовольняти таким вимогам: розуміє цінність освіти в становленні і самореалізації людини в особистісному і професійному планах, спадкоємності, збереженні, розширенні, відтворенні світової і вітчизняної культури; володіє загальною культурою; має глибокі психолого-педагогічні знання, компетентний у предметній галузі; практично освоїв гуманістичні педагогічні технології; є особистістю, що розвивається.

До найважливіших професійних характеристик педагога, незалежно від типу отриманої підготовки і місця його роботи, в ідеальній моделі віднесені: здатність до педагогічного цілепокладання; здатність до проектування і організації ефективних освітніх процесів; здатність до організації міжособистісної взаємодії і спілкування дітей, в яких формуються адекватні цьому віку свідомість, мислення, діяльність; здатність до рефлексії [11].

Разом з описаною вище «ідеальною моделлю педагога» були запропоновані й інші, багато в чому близькі до неї варіанти нових цілей педагогічної освіти. Так, О. Пономарьов, виходячи з того, що найважливішою характеристикою підготовленості вчителя є його компетентність (яку він розглядає як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь, а також здатність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй роботі), запропонував модель, що містить діяльнісні, когнітивні й особистісні характеристики педагогів [12]. До когнітивних характеристик у моделі О. Пономарьова віднесені цілісні уявлення: про філософські, психологічні і педагогічні теорії людини і суспільства, їх зв'язки і генезис; про культурно-історичні і культурологічні основи існуючої природничо наукової картини світу; про світ мистецтва; про зміст і технологію освіти в соціальному, історичному, методологічному аспектах; про процеси мислення і діяльності особистості, а також способи їх формування залежно від віку; про технологію і методику організації процесу навчання, що формує мислення, знання, що забезпечують трансляцію способів діяльності, які відповідають певному віку; про технологію і методику організації простору життєдіяльності дітей, що сприяє становленню мислення, свідомості, поведінки. До діяльнісних характеристик віднесені вміння: здійснювати педагогічне цілепокладання; аналізувати педагогічні ситуації; проектувати і планувати педагогічні процеси; організовувати міжособистісну, групову, фронтальну взаємодію дітей з метою формування адекватних цьому віку свідомості, мислення і діяльності. Крім того, О. Пономарьов вважає, що в стінах педагогічного університету можуть бути розвинені такі професійно важливі особистісні якості: емпатія, толерантність, готовність до надання емоційної підтримки, здатність обґрунтовувати свої вчинки, визначати мотиви своєї діяльності, рефлексія [12].

Інший варіант цілей педагогічної освіти був розроблений І. Підласим. Науковець вважає, що оновлення системи педагогічної освіти повинно забезпечувати приведення її цілей, змісту і технологій у відповідність з потребами суспільства, школи, що розвивається. Ним запропонована структурно-рівнева модель особистості вчителя, на основі якої, на його думку, повинно здійснюватися формування фахівців, готових до подолання відчуження школи від суспільства, учня від школи і вчителя від учня. У цій моделі зазначається, що педагогічний ЗВО повинен забезпечувати досягнення таких результатів освіти:

1. Підготувати вчителя, що орієнтується в сучасній історичній, економічній, культурній ситуації, сформувати особистість, здатну до самореалізації, саморегуляції, самовизначення.

2. Залучити випускника до національних культурних традицій, збагачених загальнолюдськими цінностями світової культури.

3. Забезпечити високий рівень професійної компетентності вчителя.

4. Сформулювати потребу і вміння підтримувати своє фізичне і психічне здоров'я, професійну працездатність в умовах конкуренції, конкурсів, контрактної системи найму [11].

Розробка цих моделей випускника педагогічного університету стала першим і дуже важливим кроком у формуванні нового розуміння цілей педагогічної освіти, створенням точки опори для їх подальшого переосмислення.

У структурі вимог до підготовки фахівця педагогічного профілю, що визначаються Міністерством науки і освіти України, виокремлені чотири блоки дисциплін: загальнокультурний; психолого-педагогічний; медико-біологічний; предметний. Вимоги до загальнокультурної підготовки визначають гуманітарні, соціально-економічні і природничо наукові знання і вміння, що формуються в процесі вивчення основних дисциплін світоглядно-методологічної спрямованості (логіка, антропологія, філософія), аксіологічної спрямованості (етика, естетика, релігієзнавство), історико-культурної спрямованості (історія цивілізацій, історія науки, історія художньої культури), соціально-економічної спрямованості (природознавство, математика, екологія), комунікативної спрямованості (мови, інформатика).

Закон про вищу освіту – основний документ, що регламентує підготовку фахівця. Навчальні плани (і відповідно програми з предметів цього плану) – основні нормативні документи, що визначають зміст, структуру і організацію навчально-виховного процесу підготовки майбутнього педагога. Його зміст визначається з урахуванням попереднього досвіду підготовки фахівця, а також вимогами до фахівця на сучасному етапі. Традиційно пріоритетним завданням підготовки фахівця в галузі освіти вважалося формування у студента таких професійних якостей, як: знання предмета і вміння навчати йому учнів; уміння проводити виховну роботу з дітьми в школі і поза її межами; потреба в самостійному безперервному поповненні своїх знань.

Розглянемо, як реалізовувалася на практиці ця стратегія і що змінилося в її здійсненні за останнє десятиліття.

1. Прагнення до «всебічної» підготовки вчителя призвело до різкого зростання кількості навчальних предметів, що реалізуються в освітньому процесі. Результатом стало зниження фундаментальності і рівня професіоналізму майбутніх учителів. Предметом власне педагогічної освіти є знання про людину в процесі її становлення («гуманітарне знання»). Звідси часто робиться висновок, що психолого-педагогічна і методична складові – головне в підготовці вчителя, що специфіка педагогічної освіти полягає виключно в оволодінні способами передання інформації (знань, культури). При цьому забувається, що кожен учитель спеціалізований – він або викладач історії, або біології, або математики. І навчає, і виховує він учнів за допомогою свого предмета, через пізнання історії розвитку, особливостей і закономірностей, властивих тільки цьому предмету. Нарешті, вчитель повинен передати учням сам зміст дисципліни, що викладається, допомогти зрозуміти методологію науки, що вивчається. Таким чином, фундаментальність предметної складової має бути основою підготовки майбутнього педагога. Щоб використати свій предмет як засіб педагогічного, розвивального впливу, учитель повинен володіти їм у найвищому ступені [5].

Безумовно, гарний навчальний ефект може досягатися і за меншу кількість годин, але це можливо лише за наявності ефективних навчальних технологій. На жаль, з самого початку реформування педагогічної освіти інноваційна діяльність ведеться виключно на основі «здорового глузду», вирішення питань про кількість годин, що відводяться на загальнокультурну, предметну, психолого-педагогічну і практичну підготовку майбутнього педагога, часто визначається перевагами навчальних планів, що не мають в основі змістовного аналізу вимог до діяльності випускника і не враховують технологій навчання.

2. Однією з найважливіших проблем сучасного етапу розвитку педагогічної освіти є сполучення її змісту з програмами загальної середньої освіти, варіативність програм якої і різноманіття використовуваних дидактичних систем, що реально представлені в освітньому процесі, потребують впорядкування.

3. Особливо гострою і значущою проблемою є розвиток навчально- матеріальної і технічної бази установ середньої і вищої педагогічної освіти, рівень якої у зв'язку зі значним скороченням бюджетного фінансування освітніх установ не відповідає вимогам організації навчального процесу. В бібліотеках відсутні повні комплекти всіх підручників, що видаються для дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, не оновлюється лабораторне устаткування, немає закупівель реактивів та інших матеріалів, необхідних для проведення наукових досліджень, лабораторних робіт і практикумів [2].

4. Практика підготовки вчителів за здвоєними спеціальностями, що припинилася не так давно, зумовила значно нижчий рівень спеціальної підготовки випускників педагогічних університетів у порівнянні з випускниками «класичних вишів».

Оскільки педагог покликаний готувати своїх учнів до входження в подальшу педагогічну систему або в матеріальне виробництво, то неприпустимим є зниження якості і глибини його предметної підготовки. Необхідно, щоб майбутній учитель не лише удосконалював свої професійно-педагогічні навички, але і вів самостійний науковий пошук у своїй предметній галузі з метою оволодіння методологією науки, а також навичками саморозвитку. Тільки таким чином можливе підвищення освітнього і культурного рівня населення країни і прискорення науково-технічного прогресу.

Відповідно до викладеного, принципово важливою і новою для вищої педагогічної освіти стає розробка освітніх стандартів нового покоління. Найважливішою науково-методичною проблемою при створенні Державного освітнього стандарту залишається розробка підходів до визначення вимог до тих, хто навчається, по кожній навчальній дисципліні, по кожному циклу і напрямку підготовки. Якщо виходити з критерію можливості перевірки кожної вимоги за результатами виконання студентами певного навчального завдання, то формулювання кожної вимоги варто відображати у вигляді вказівки на здатність студента виконувати види діяльності, що реалізують його професійні функції, які повинні скласти змістову основу вимог. Відповідність майбутнього вчителя сформульованим вимогам може бути перевірена під час проведення педагогічної практики, курсових іспитів, державної атестації [2].

Відображаючи вимоги до майбутніх фахівців у діяльнісній формі, не варто забувати, що такий спосіб перевірки готовності випускника ЗВО до виконання своїх професійних функцій не виключає інших методів перевірки і не дає повної гарантії його високої ефективності.

Успішність впровадження Державного стандарту освіти багато в чому визначається подальшою роботою з його реалізації в конкретному навчально-виховному процесі. Найважливішим етапом цієї діяльності є розробка компонентів основної освітньої програми, що містить навчальний план, програми навчальних дисциплін, програми державних іспитів і вимоги до випускних кваліфікаційних робіт, створення необхідного комплексу навчально-методичної літератури, освітніх технологій, матеріально-технічної бази і кадрового потенціалу професорсько-викладацького складу ЗВО. Використання в практичній роботі стандартів нового покоління має внести істотний внесок у вирішення проблеми підготовки фахівців в умовах реформування вищої школи.

Демократизація суспільства обумовила активізацію інноваційних процесів в освіті, створення авторських шкіл і авторських систем діяльності. Виникла потреба в творчому фахівцеві сфери освіти, що володіє основами освітнього мистецтва, майстерності і творчості. Освітнє мистецтво – це діяльність, пов'язана з формуванням засобами наукової, навчальної, технічної та іншої інформації психічних новоутворень в особистості, з розвитком її здібностей [10]. У зв'язку з цим, підготовка творчих фахівців сфери освіти передбачає оновлення інформаційного фонду і створення нових інформаційних і педагогічних технологій. Дослідження свідчать, що активне творче оволодіння інформацією, застосування нових педагогічних прийомів (системного моделювання, установки на результат) сприяють творчому саморозвитку студента, забезпечуючи в подальшому шлях до вдосконалення його педагогічної діяльності [3].

Найбільшим нововведенням у педагогічній освіті став перехід педагогічних університетів на багаторівневу систему підготовки педагогічних кадрів. Прибічники багаторівневої системи підготовки педагогічних кадрів С. Гончаренко, В. Горленко, В. Інющенко, Н. Кононенко, А. Мітєєва, О. Панарін, О. Сенашенко та ін. вважають, що вона має переваги перед традиційною однорівневою системою, що полягають:

- для особи – в можливості здійснювати індивідуальний вибір змісту, рівня і шляху здобуття вищої освіти і професійної підготовки, що задовольняють її (особи) інтелектуальні, соціальні й економічні потреби. Можливість результативного завершення освіти на кожному рівні багаторівневої системи вищої освіти знімає протиріччя між рівнями здібностей і можливостей студента і вимогами освітнього стандарту. Таким чином захищаються права тих, хто поки що не готовий отримати освіту більш високого рівня;
- для суспільства – в можливості отримати фахівця з бажаними кваліфікаційними параметрами в досить короткі терміни (2-3 роки). У ринкових умовах це захищає права споживачів, які оплачуватимуть (безпосередньо через систему оподаткування) вартість підготовки тих працівників, які їм потрібні, а не тих, кого нав'язує традиційна система вищої освіти;
- для викладачів ЗВО – в можливості якнайповнішої реалізації свого науково-педагогічного потенціалу, оскільки в цій системі захищається їх право працювати зі студентом, підготовленим до навчання на цьому рівні і зацікавленим в отриманні обраних ним (студентом) освітніх послуг [9].

Але разом з безперечними перевагами багаторівнева система має й істотні недоліки. Її більш висока, ніж у традиційної однорівневої системи, здатність реагувати на вимоги ринку, що змінюються, може привести у віддаленій перспективі до значного зниження рівня професійної підготовки педагогів.

Це пов'язано з тим, що орієнтація на зусилля загальноосвітньої і спеціальної підготовки вчителя, а також на отримання ним другої спеціальності на рівні бакалаврата вступає в протиріччя з необхідністю забезпечення якісної психолого-педагогічної підготовки. Інший великий недолік багаторівневої системи,

особливо істотний для сучасних українських умов, полягає в тому, що вона вимагає більших витрат, ніж однорівнева, тобто є більш дорогою.

Реалізація особистісно орієнтованої парадигми педагогічної освіти передбачає не лише зміну її змісту, але і технологій [4]. Ці зміни повинні у результаті привести до принципової зміни позиції студента і викладача в навчальному процесі. Студент з позиції «того, кого вчать» повинен буде перейти в позицію того, хто «навчається», тобто стати активним суб'єктом власної освіти. Викладач з позиції «транслятора» знань повинен перейти у позицію «організатора» сучасної роботи зі студентами, «консультанта». Це можливо тільки при широкому освоєнні методів активного навчання. Шлях цей довгий, але активне навчання сьогодні все більш широко входить у практику педагогічної освіти [2; 3; 4; 9; 10; 11; 12].

Найчастіше сьогодні використовуються такі методи активного навчання, як дискусії, ділові ігри, аналіз конкретних ситуацій, конференції, семінари, диспути та ін.

Одним з перспективних напрямів розвитку технологій навчання є включення в навчальний процес сучасних засобів обчислювальної техніки, а також засобів і систем обміну інформацією [5]. На думку фахівців, ці засоби мають низку унікальних можливостей, реалізація яких створює передумови для істотної інтенсифікації освітнього процесу. До їх числа відносять: терміновий зворотний зв'язок між користувачем і засобами нових інформаційних технологій; комп'ютерну візуалізацію навчальної інформації про об'єкти або закономірності процесів, явищ, для яких характерний як реальний перебіг, так і «віртуальний»; архівне зберігання досить великих обсягів інформації з можливістю її передачі, а також легкого доступу і звернення користувача до центрального банку даних; автоматизацію процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також обробки результатів навчального експерименту; автоматизацію процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного управління навчальною діяльністю і контролю за результатами засвоєння [5].

Одним з найбільш слабких місць у підготовці майбутніх учителів була (і поки що залишається) практика. Найчастіше вона зводиться до «переміщення» студента у конкретну школу, де, у кращому разі, можна освоїти окремі прийоми діяльності вчителя [2]. Сьогодні ведеться пошук нових форм організації і технологій включення студентів у практичну діяльність [2; 3; 10; 11]. Але поки що ці пошуки недостатньо включені у вирішення більш загального завдання – створення цілісної системи особистісно орієнтованої педагогічної освіти.

Перетворення студента на суб'єкта власної професійної освіти передбачає зміну і способів контролю результатів навчання. Методи контролю, що використовуються, повинні забезпечувати студентам створення умов самостійного оцінювання якості засвоєння матеріалу, що вивчається. Тим самим вони отримують можливість реально управляти власною навчальною діяльністю. Сьогодні у більшості педагогічних ЗВО розроблена і використовується рейтингова система контролю і оцінки знань і вмінь студентів, яка є не лише контрольно-оцінним, але і одним з механізмів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів [3]. Основні переваги рейтингової оцінки перед традиційними методами контролю рівня знань учні бачать: у більш високій об'єктивності контролю, у більшій його диференційованості; у можливості здійснювати оцінку одночасно великих груп студентів; у більшій легкості і швидкості отримання оцінки [5].

До зазначених переваг можна також додати і можливість відстежувати динаміку зміни результатів навчання, а також більш ефективно стимулювання активності тих, хто навчається.

Систематизація і класифікація інноваційних тенденцій розвитку освіти, встановлення залежності між інноваційними тенденціями і якісно новими цілями, змістом, результатами навчального процесу в системі професійної підготовки майбутніх учителів дозволяють зробити такі висновки: практика загальної освіти, що оновлюється, пред'являє якісно нові вимоги до вчителів і вихователів; у контексті нової освітньої парадигми відповідно до тенденцій, які визначають розвиток практики нової освіти, актуальною є підготовка вчителя до інноваційної діяльності вже в умовах педагогічного університету.

Література

1. Багіров В.С. «Суспільство знань» та трансформація вищої освіти / В.С. Багіров // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць у 2-х т. Т.1. – Х.: Видавничий центр ХДУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. – С. 352-357.
2. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / А.А. Болюбаш. – К.: ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.
3. Вербець В.В. Якість освіти як соціально-психологічна проблема / В.В. Вербець // Молодіжна політика – проблеми та перспективи: збірник наукових праць / наук. ред. С.А. Шудло. – Дрогобич: Ред.-видав.відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. – Вип. 2. – С. 370-374.
4. Галузяк В. М. Підготовка майбутніх учителів у контексті особистісно зорієнтованого підходу / В. М. Галузяк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 42. Частина 2. – Вінниця, 2014. – С. 162-169.

5. Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативита сучасні вимоги / Олена Жорнова, Ольга Жорнова // Вісник Книжкової палати. – 2012. – №2. – С.29-32.
6. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років: Проект(неофіційний текст) 24.10. 2014. [Електронний ресурс] код доступу: search.ligazakon.ua
7. Кремень В. Біла книга національної освіти України // Освіта України. – 7 серпня 2009. – № 57-58. – С. 5.
8. Лікарчук І. Колапс освітньої системи в Україні: основні причини [Електронний ресурс] / І. Лікарчук // Дзеркало тижня України. – 2011. – №7. – 26 лютого-04 Березня.
9. Митяева А.М. Содержание многоуровневого высшего образования в условиях реализации компетентностного подхода / А.М. Митяева // Педагогика. – 2008. – №8. – С. 57-65.
10. Особистісний і професійний розвиток людини в нових соціально-економічних умовах//Професійна діагностика / Упорядник Т. Гончаренко. – К.:Ред. загальнопед. Газ.,2004. – С.88-98.
11. Підласий І. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя / І. Підласий, С. Трипольська// Рідна школа. – 1998. – №1. – С.3-8.
12. Пономарев А.С. Модель специалиста как источник выбора и обоснования содержания профессионального образования: текст лекции / А.С. Пономарев. – Х.: НТУ «ХП», 2006. – 58 с.

References

1. Bahirov V.S. «Suspilstvo znan» ta transformatsiia vyshchoi osvity / V.S. Bahirov // Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiolohichnoho analizu suchasnoho suspilstva: zbirnyk naukovykh prats u 2-kh t. T.1. – Kh.: Vydavnychiy tsentr KhDU im. V.N. Karazina, 2016. – S. 352-357.
2. Boliubash Ya.Ya. Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u vyshchyykh zakladakh osvity: Navch. posib. dlia slukhachiv zakladiv pidvyshchennia kvalifikatsii systemy vyshchoi osvity / A.A. Boliubash . – K.: VVP «KOMPAS», 1997. – 64 s.
3. Verbets V.V. Yakist osvity yak sotsialno-psykholohichna problema / V.V. Verbets // Molodizhna polityka – problemy ta perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats / nauk. red. S.A. Shudlo. – Drohobych: Red.-vydav.viddil Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka, 2011. – Vyp. 2. – S. 370-374.
4. Haluziak V. M. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv u konteksti osobystisno zoriientovanoho pidkhotu / V. M. Haluziak // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.Kotsiubyn'skoho. Seriia: «Pedahohika i psykholohiia». Vypusk 42. Chastyna 2. – Vinnytsia, 2014. – S. 162-169.
5. Zhornova O. Naukovo-metodychne zabezpechennia navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli: ustaleni normatyvyta suchasnyvmohy / Olena Zhornova, Olha Zhornova // Visnyk Knyzhkovoї palaty. – 2012. – #2. – S.29-32.
6. Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015-2025 rokiv: Proekt(neofitsiinyi tekst) 24.10. 2014. [Elektronnyi resurs] kod dostupu: search.ligazakon.ua
7. Kremen V. Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy // Osvita Ukrainy. – 7 serpnia 2009. – # 57-58. – S. 5.
8. Likarchuk I. Kolaps osvitnoi systemy v Ukraini: osnovni prychny [Elektronnyi resurs] / I. Likarchuk // Dzerkalo tyzhnia Ukrainy. – 2011. – #7. – 26 liutoho-04 Berezniia.
9. Mityaeva A.M. Soderzhanie mnogourovneвого vysshego obrazovaniya v usloviyah realizatsii kompetentnostnogo podhoda / A.M. Mityaeva // Pedagogika. – 2008. – №8. – S. 57-65.
10. Osobystisnyi i profesiinyi rozvytok liudyny v novykh sotsialno-ekonomichnykh umovakh//Profesiina diahnostryka / Uporiadnyk T. Honcharenko. – K.:Red. zahalnoped. Haz.,2004. – S.88-98.
11. Pidlasyi I. Formuvannia profesiinoho potentsialu yak meta pidhotovky vchytelia / I. Pidlasyi, S. Trypolska// Ridna shkola. – 1998. – #1. – S.3-8.
12. Ponomarev A.S. Model specialista kak istochnik vybora i obosnovaniya sodержaniya professionalnogo obrazovaniya: tekst lektsii / A.S. Ponomarev. – H.: NTU «HPI», 2006. – 58 s.

Стаття надійшла до редакції 8.03.2020 р.

УДК 159.98(005.95):378.34

DOI 10.31652/2415-7872-2020-62-143-148

ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

В. Є. Штифурак

orcid.org/0000-0002-1896-9931

У статті проаналізовано психологічні конструкти управлінських дій на основі характеристики спільної діяльності. Виокремлено суттєві характеристики юридичної практики: надзвичайна відповідальність та різноманіття завдань; нестандартність і креативність у прийнятті рішень; інтенсивне спілкування в умовах правового регулювання професійної діяльності юристів; організаційна складова, що забезпечує взаємодію з усіма учасниками процесуальних дій. Узагальнені результати проведених діагностичних процедур дають змогу констатувати наявність кількох груп майбутніх юристів: ті, що орієнтовані на дотримання соціальних норм і